

DELO

glasilo KPI za slovensko narodno manjšino

Študijska knjižnica
Via Geppa 9
TRIESTE

— Občinski svet v Miljah je na izredni seji, ki je bila v sredo, odobril enotno resolucijo z zahtevo po ohranitvi in okrepitvi ladjedelnice Sv. Marka.

— Tudi v tržaškem občinskem svetu je prišla do močnejšega izraza enotna zahteva po ohranitvi ladjedelnice Sv. Marka.

— Na seji deželnega sveta, ki je bila prav tako v sredo je svetovalec tov. Sema še enkrat poudaril,

da je za nastali položaj v zvezi z ladjedelnico Sv. Marka odgovorna predvsem vlada, pa tudi deželni odbor, ker ni storil svoje dolžnosti, ko je pripravil seznam zahtev v okviru vsedravnega načrtovanja. V Rimu nimajo razumevanja za potrebe Trsta.

— V torek je stavkalo okrog 120 tisoč Tržčanov in na Goldonijevem trgu je bila veličastna protestna manifestacija. Italijanska televizija je vse to enostavno prežrla.

ZA REŠITEV LADJEDELNICE SV. MARKA

Obstoj ladjedelnice Sv. Marka v Trstu je v veliki nevarnosti. Ta nevarnost izhaja iz diktata Evropske gospodarske skupnosti, ki od Italije zahteva naj zmanjša zmogljivost svojih ladjedelnic od letnih 800 tisoč ton na 500 tisoč ton. Državna družba Fincantieri je uvrstila med obrate, ki naj se »preusmerijo«, tudi ladjedelnico Sv. Marka. Pri tem se ni ozirala na tradicije, ki jih ima tržaško mesto na področju ladjedelniške industrije in ne na druge okoliščine.

Ladjedelnica Sv. Marka je razmeroma stara. Njen nastanek sega v leto 1849. Postopoma so jo izpopolnjevali in opremili tako, da so v njej lahko gradili največje prekoceanske velikane. Po združitvi tega ladjedelniškega obrata z ladjedelnico v Trziču in Tovarne strojev Sv. Andreja so nastale Zdržene jadranske ladjedelnice — CRDA. Tako je nastal največji ladjedelniški kompleks na Jadranu.

Med drugo svetovno vojno so obrati CRDA utrpeli veliko škodo. Z državno podporo so jih v razmeroma kratkem času obnovili. Vzponu redno z obnovo pa ni prišlo do ustreznega posodobljenja naprav celotnega kompleksa in zato se je obratovanje skrčilo. Skrčenje obratovanja je pripisati tudi pomanjkanju naročil in seveda tuji konkurenci.

Kljub vsem tem neugodnostim pa so v Zdrženih jadranskih ladjedelnicah v zadnjih desetih letih zgradili skupno 39 sistemov, 18 tovornih ladij, 12 potniških ladij, med katerimi tudi 5 za prekoceansko plovidbo.

Ce bi se uresničila ukinitve ladjedelnice Sv. Marka, bi se znašlo na cesti 4000 delavcev in če tem pritejeemo še ostale družinske člane, lahko ugotovimo, da bi se znašlo okrog 12.000 ljudi v skrajno kritičnem položaju. Tudi preusmeritev proizvodnje tega obrata ne bi rešila kritičnega položaja delavcev in njihovih družin. V tem primeru ki kvalificirani delavci bili ponovno zaposleni kot navadna delovna sila, vprašanje pa je kje in kako bi se zaposlili.

Z ukinitvijo tako pomembne ladjedelnice, pa tudi s preusmeritvijo njene proizvodnje, bi ne bili hudo prizadeti samo delavci in tehniki in njihove družine, marveč tudi trgovci, gostinci, obrtniki in drugi podjetniki, skratka vse mesto.

Zato je razumljivo, da se danes dviga tako enoten in tako odločen glas proti ukinitvi ladjedelnice

Komunisti so že več let opozarjali na nevarnosti. Tisti, ki vladajo, te nevarnosti niso videli in je niso hoteli videti. Komunisti so trdili in trdijo tudi danes, da je gospodarska politika vlade zgrešena. Zahtevali so in zahtevajo tudi danes, naj se ta politika menja, kajti le tako bodo odstranjene take in podobne nevarnosti, kakršna sedaj grozi tržaški ladjedelnici Sv. Marka.

M. K.

Enoten nastop v obrambo ladjedelnice

Splošna stavka in veličastno zborovanje na Goldonijevem trgu izražata odločnost vsega prebivalstva

Ves Trst je v torek odločno protestiral proti nameravani ukinitvi ladjedelnice Sv. Marka. Splošna stavka, ki se je začela ob 11. uri in se zaključila ob polnoči, je popolnoma uspela. V nobenem podjetju, v nobenem uradu niso delali. Zaprte so bile tudi vse šole. Prav tako so bile zaprte vse trgovine in vsi javni lokali. Tramvaji,

trolejbusi in avtobusi niso vozili. Za nekaj časa je utihnila tudi radijska postaja. Skratka: mesto je bilo tako kot bi skoro izumrlo. Pa ne samo mesto, temveč tudi okolica in vse vasi na Tržaškem.

Nekoliko pred 11. uro so začele prihajati na Goldonijev trg nepregledne množice delavcev. Iz vseh koncev mesta so prihajale ko-

lone delavcev, ki so nosili transparente s parolami proti nameravani ukinitvi največjega tržaškega industrijskega podjetja. Goldonijev trg je bil premajhen, da bi lahko sprejel vse, ki so se želeli udeležiti zborovanja, ki sta ga organizirali Nova delavska zbornica-CGIL in Delavska zbornica-CISL. Na zborovanju, ki se je začelo ob 11. uri je najprej spregovoril predstavnik CISL. Med drugim je poudaril, da je ladjedelnica Sv. Roka v Miljah prenehala obratovati, da je kovinarsko podjetje Crane-Orion v veliki nevarnosti, sedaj je v prav taki nevarnosti tudi največja tržaška ladjedelnica, Sv. Marko. Toda Trst ne bo nikoli dovolil, da bi do tega prišlo.

Tajnik Nove delavske zbornice-CGIL, tovarš Calabria, je v svojem govoru najprej ugotovil, da Trst morda še nikoli ni bil tako združen kot v sedanji borbi za ladjedelnico Sv. Marka. Tokrat ne dvigajo glasu proti ukinitvi tega največjega industrijskega objekta samo delavci, tehniki, uradniki, marveč se dviga tudi glas trgovcev, obrtnikov, podjetnikov, gostincev, delavcev vseh kategorij in sploh glas vsega tržaškega prebivalstva. To je še en dokaz, je odločno poudaril govornik, da ni mogoče ukiniti ladjedelnice kot se da z radirko zbrisati progreske na kosu papirja. Trst je

nastal in se razvil okrog svojih ladjedelnic in pristanišča, ki sta še vedno stebra-nosilca vsega tržaškega gospodarstva in činitelja življenja tržaškega mesta. Kdor pozablja to, spravlja v hudo nevarnost vse mesto. Tu niso zaman gradili ladij 135 let, zato ne bo Trst nikoli sprejel niti preusmeritve te svoje ladjedelnice.

V nadaljevanju svojega govora je tovarš Calabria dejal: Petletni gospodarski načrt je, kar se tiče ladjedelništva, čisto umetna tvorba. Ta načrt ne upošteva gospodarske zakonitosti, saj hoče škrtiti letno proizvodnjo ladjevja od 800 tisoč na 500.000 ton. CGIL se bori proti temu načrtu. Če bi uresničili ta načrt, bi morali zapreti tudi ladjedelnice v Livornu, La Spezii in v Benetkah. V resnici pa je potrebno, da vse te ladjedelnice obratujejo, saj je nujno, da se vsa italijanska mornarica okrepi, da se poveča pomorski promet.

CGIL se v polni meri zaveda, da je reševanje teh vprašanj treba iskati v okviru vsedravnega in deželnega načrtovanja, seveda pa je potrebno, da se iskanje teh vprašanj išče na popolnoma novi osnovi, kajti dosednji način reševanja teh problemov je privedel do tega, da je danes zaprta ladjedelnica Sv. Roka v Miljah, da je kovinarsko podjetje Crane-Orion v zelo veliki nevarnosti, da Trst že dejansko postaja nekaj privesek industrijskega področja v Padovi in Mestrah. To je privedlo do tega, da je danes Trst v vsedravnem okviru na 92. (Nadaljevanje na zadnji strani)

Se en pogled na skupino tržaških delavcev med velikim zborovanjem na Goldonijevem trgu

Ob dvajsetletnici njegove mučeniške smrti

Celoletna naročnina znaša
1000 lir, polletna pa 550 lir.

Za poživitev delovanja slovenske ljudske prosvete

S seje glavnega sveta SHLP

V soboto 13. februarja je bila v Trstu seja glavnega sveta Slovensko-hrvaške ljudske prosvete. Na sejo so bili povabljeni tudi nekateri prosvetni delavci, nečlani glavnega sveta. Na dnevnem redu je bila razprava o položaju na slovenskem prosvetnem področju, o sedanjih nalogah in o perspektivah za bodočnost. Uvodni referat je imel tajnik Mirko Kapelj, predsedoval pa je član tajništva Albin Škrk.

S te seje posredujemo našim bralcem naslednje:

Ljudsko prosvetno delovanje je potrebno morda še bolj kot v preteklosti. In to iz številnih razlogov. Tisti, ki menijo, drugače in ki trdijo, da je ljudska prosveta zastarela, neaktualna, neučinkovita v sedanjih »moderni« dobi, se motijo. Pogubonosna asimilacija si marsikje utira pot in zmotno bi bilo, če bi to prikrivali; pasivizacija zajema vedno širši obseg in tej sledi tudi narodna mladenost ter splošno brezbranje.

V vseh časih je bila lepa pesem ali igra, dobra knjiga ali predavanje v materinem jeziku ne le sredstvo splošne omike marveč tudi sredstvo za učenje, krepitev in dvigjanja narodne zavesti in narodne kulture. To je seveda tudi danes.

Zgrešeno ni bilo tolačiti krepitve ljudske prosvete zaradi golega strukturalizma. Kulturni domovi bi bili odveč, če ne bi bilo kulturnega življenja.

Tudi morebitna mnenja, da bi poživitev delovanja ene organizacije, v tem primeru društev, ki so članjena v Slovensko-hrvaško ljudsko prosveto, zavirala prizadevanja za doseg enotnosti na ljudsko prosvetnem torišču in za doseg dokončnega cilja, ki stoji pred nami — t.j. združitve Slovensko-hrvaške ljudske prosvete in Slovenske prosvetne zveze — bi bilo zgrešeno, kajti brez delovanja ni življenja in brez življenja ni niti enotnosti.

Ljudsko prosvetno delovanje je potrebno povsod, tako v krajih, kjer prosvetna društva obstajajo kot v krajih, kjer društev ni; tako v Trstu kot v Nabrežini ali pri

Sveti Barbari, ločeno ali skupno.

Toda samo razpravljanje o potrebi ljudsko prosvetnega delovanja, o enotnosti, ki je potrebna — nekakšno akademsko razpravljanje na vrhu in brez aktivnega sodelovanja baze — ne more privedi nikamor in ne more roditi zaželenega uspeha.

Seveda je za poživitev delovanja nujno potrebno tudi aktivno osrednje vodstvo, dejansko aktivno središče, za koordiniranje.

Pojavi, do katerih je prišlo v nedavni preteklosti, ko so nastale nekatere ločene skupine, več ali manj odrezane od katerega koli centra, se niso najbolje izkazali. Take skupine so bile kot veje odsekane od drevesa, iz katere bi bile morale črpati sokove, zato so polagoma zamrle. Izkazalo se je, da ni bila dovolj le dobra volja in prizadevanost nekaterih posameznikov.

Dosedanji poskusi za ustvaritev sporazumne enotnosti na področju napredne ljudske prosvete niso še rodili pričakovanih sadov. V nekaterih krajih se je enotnost ustvarila takorekoč sama od sebe, drugod do nje ni prišlo Opčine, Križ, Ricmanje, pa tudi Podlonec. Ivan nam to potrjujejo. Treba bo pač izslediti nova pota, toda še prej je potrebno doseči poživitev delovanja.

Prvi koraki za združitev so bili storjeni že pred osmimi ali devetimi leti. Tedaj ali nekoliko kasneje je prišlo tudi do spojitve nekaterih pevskih zborov in dramskih družin ter do skupnih prireditev (n. pr. Prešernove, Aškerčeve idr.). Toda kasneje je vprašanje enotnosti obtičalo neke sredi poti in danes smo priča temu, da Slovenska prosvetna zveza nadaljuje po svoji poti (in tudi letošnja Prešernova proslava v Kulturnem domu to potrjuje, četudi na njej sodelujejo tudi pevci, ki so člani Slovensko-hrvaške ljudske prosvete).

Zelo zgrešeno bi bilo, če bi sedaj opustili prizadevanja za krepitev enotnosti in če bi — stopili na pot, ki ne vodi k temu cilju. Prosveta je danes morda še bolj kot v preteklosti potrebna, zato jo moramo poživiti, poživili pa jo bomo z aktivnim delovanjem.

Rezultati dela «Ljudskega odra»

Ob šestdesetletnici ustanovitve prvega Delavsko izobraževalnega društva

16. marca poteče šestdeset let od dneva, ko je bil v Trstu ustanovni kongres Delavsko izobraževalnega društva Ljudski oder, t.j. ustanove, ki je izredno veliko prispevala k rasti in razvoju slovenske kulture in zavesti v delavskih vrstah. Največ zaslug za ustanovitev Ljudskega odra ima tovariš Ivan Regent.

O poslanstvu Ljudskega odra, o njegovem vzponu in delovanju, dokler ga niso fašisti uničili, je tovariš Regent takole zapisal:

Ko se je delavstvo začelo organizirati kot razred tudi politično ter začelo ustanavljati svojo razredno politično stranko — tedaj socialdemokracijo — je začelo misliti tudi na svojo splošno izobrazbo, razširjenje svojega splošnega znanja in na svojo vzgojo v duhu razrednega boja. Tedaj se je začelo zavdati da mu je potrebna poleg politične stranke tudi prosvetna organizacija.

Narodi v deželah, kjer so izobraženci iz različnih razlogov posamič ali v skupinah stopali v socialistično gibanje, pri narodnih, ki so svoje narodnostno vprašanje že rešili, so nastale delavske prosvetne organizacije sorazmerno zgodaj.

Za to so poskrbeli predvsem socialnodemokratski izobraženci, ki so se pridruževali socialističnim vrstam, da bi pomagali delavstvu v njegovemu boju.

Med Italijani v bivši Avstriji je bila samo socialistična ali socialnodemokratska stranka zares demokratska. Zategadelj tisti italijanski izobraženci, ki se zaradi svojih naprednih idej niso mogli pridružiti italijanskemu, objektivno antidemokracičnemu nacionalnemu gibanju v Avstriji, ali so ga zapuščali in so se hoteli politično udeleževati, so mogli to storiti samo v italijanski socialistični stranki. Zavezo tega je stopilo v italijansko socialistično stranko v Avstriji od vsega začetka lepo število italijanskih izobražencev. Ti so prispevali, da so si italijanski delavci v Trstu proti koncu preteklega stoletja ustanovili poleg svoje razredne stranke tudi svoje kulturno - prosvetno društvo «Circolo di studi sociali».

Slovenska socialnodemokratska organizacija v Trstu se je ustanovila še pred italijansko sorodno politično organizacijo, do ustanovitve kulturno-prosvetne organizacije med slovenskimi delavci v

Trstu pa je prišlo šele leta 1905. Do tistega časa in še nekaj let kasneje ni bilo v vrstah slovenskega socialdemokratskega gibanja v Trstu nobenega izobraženca, ki bi bil dal pobudo za začetek kulturno-prosvetne dejavnosti med delavstvom. Od delavcev samih, kakršni so bili v tistih časih, skoro ni bilo pričakovati, da bi bili mogli razumeti nujno potrebo širjenja in poglobljanja svojega splošnega, zlasti pa še socialističnega znanja. In vendar si ne moremo misliti zmage proletariata brez lastnega prizadevanja, da bi si kot razred pridobil napredno znanje.

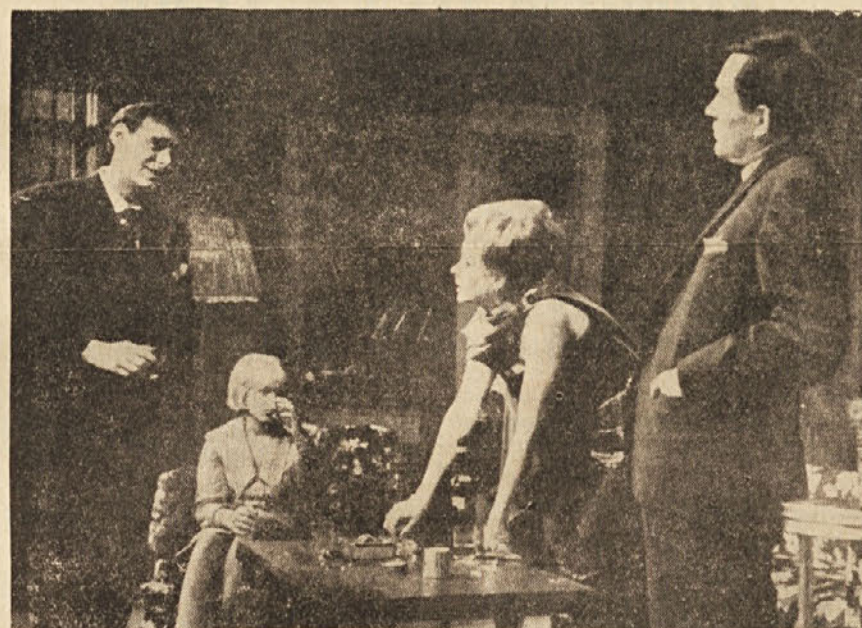
Slovensko narodno gibanje je bilo objektivno demokracično in je nudilo tedaj vsem slojem slovenskega prebivalstva, tudi delavcem, zlasti še izobraženstvu zadosti prostora v svojih vrstah. Slovensko delavsko socialistično gibanje ni moglo nuditi izobražencem nič drugega mimo preganjanja in revščine. Od tod totalno pomanjkanje priliva izobražencev v slovenske socialistične vrste, kar je trajalo tja do leta 1907-1908. Navzlic temu so nekateri tržaški slovenski socialisti že leta 1904, in morda še prej, začeli čutiti in slutiti pomanjkanje kulturno-prosvetne dejavnosti. Knjig delavci niso mogli kupiti, v gledališča niso mogli; za take «luksuznosti» ni bilo sredstev. Njihovo delo je trajalo po 10 in celo po 12 ur na dan. Ni težko razumeti, da sta bila njihova izobrazba in njihova vzgoja izredno pomanjkljiva. To pomanjkljivost so morali v svojem razrednem političnem gibanju močno čutiti. Zato so si leta 1905, na pobudo nekaterih mladih socialistov ustanovili v Trstu prvo delavsko prosvetno društvo ali, kakor se je imenovalo «Delavsko izobraževalno društvo Ljudski oder», čigar ustanovni kongres je bil 16. marca 1905. Priprave za ustanovitev tega prvega delavskega prosvetnega društva so bile zelo težke in so trajale dolgo tudi zaradi absolutnega pomanjkanja najpotrebnejših sredstev. Pobudniki tedaj niso mislili toliko na gledališki oder, kolikor na predavateljsko tribuno.

Med nekaterimi ustanovitelji Ljudskega odra je v začetku prevladovalo mnenje, da naj bi bilo to prosvetno društvo predvsem predstava socialistične stranke; nekakšna past, s pomočjo katere naj bi socialni demokrati lovili ljudi, predvsem delavce, za svojo politično stranko. Tega mnenja so se posamezniki držali dokler jih ni stvarnost prepričala, da so bile take misli le prazne iluzije. Kot «predstava» socialnodemokratske stranke, kot past za lovljenje ljudi v politično gibanje se namreč Ljudski oder ni izkazal. Svoje članke je Ljudski oder nabiral med delavci, ki so bili sindikalno in politično že organizirani. Njim je bil namenjen. Kot prosvetno društvo je Ljudski oder svojo nalogo v polni meri izvršil.

Ljudski oder je kulturno-prosvetno delo razširil iz mesta na deželo, tako, da je imel eno leto po prvi svetovni vojni na Primorskem in v Istri 64 podružnic. Skoro vsaka podružnica je imela svoj pevski zbor, dramski odsek, knjižnico, čitalnico, predavateljski odsek.

Ljudski oder je seznanil tržaške in primorske delavce z najpriljubljenejšimi slovenskimi imeni na torišču znanosti, književnosti in umetnosti. Med tistimi, ki so počastili tržaško delavstvo s svojimi lepimi predavanji, in ki so tako počastili tudi sebe, so: Ivan Cankar, Ivan Prijatelj, Ebin Kristan, dr. Henrik Tuma, dr. Dragotin Lončar, Zofka Kveder, dr. Lavo Cermelj in drugi.

Ljudski oder pa ni samo orga- (Nadaljevanje na zadnji strani)

Preteklo soboto in nedeljo je gostovala v Trstu ljubljanska Drama. Nastopila je s komedijo «Kdo se boji Virginije Woolf», ki jo je napisal Edward Albee. Delo je bilo podano vsestransko zelo odlično

Mnenja

O Slovenskem gledališču v Trstu

Članek o Slovenskem gledališču v Trstu, ki smo ga objavili v prejšnji številki, je zbudil veliko zanimanje. To potrjuje odmev, ki ga imel. Mnenja so seveda različna in to je treba upoštevati. Vsako morebitno podtikanje, namerno ali nenamerno, da je bil omenjeni članek naperjen proti najvidnejši slovenski kulturni ustanovi v Trstu, odločno zavračamo. Poudarjamo, da je bil edini namen omenjenega članka pomagati gledališki ustanovi in jo čimbolj približati najširšim množicam.

UREDNIŠTVO

Članek o delovanju Slovenskega gledališča v Trstu, ki je bil objavljen v prejšnji številki «Dela», je kljub mnogim negativnim točkam, pripomogel k začetku odkrite diskusije v zvezi z gledališkim repertoarjem.

Mislim, da je repertoar Slovenskega gledališča izbran na neki določeni podlagi, a se ta žal mnogokrat ne vidi. V bistvu je letošnji spored razmeroma pozitiven. Ena pa je bistvena pomanjkljivost tega sporeda, in to je pomanjkanje dela o Odporništvu. Dejstvo je namreč,

da je publika Slovenskega gledališča predvsem ljudskega značaja in ljudstvo občuti živo idejo Odpornišča. Lani je sicer Slovensko gledališče igralo delo «Na zeleni reki čoln», a to delo ima le neke megle- ne veze s tem.

Ravno tako sem prepričan, da bi bila velika napaka, če bi bile resnične vesti, ki se širijo, po katerih naj bi Slovensko gledališče imelo namen črtati nekaj del iz sporeda in da bi med temi bilo delo socialnega dramatika Brechta «Mutter Courage». Vzrok temu naj bi bila odpoved režiserja Stupice.... Mislim, da pomanjkanje režiserja ni tak problem in da ni Stupica edini režiser, ki pozna Brechta.

Poglejmo sedaj dela, ki smo jih videli:

O «Lipetu za luno», ki ga v teh dneh igrajo, bodo sodili gledavci, in ravno s tem v zvezi pripominjam, da sem navaden gledavec in nimam nobenih ambicij akademsko izobraženega kritika.

Kreftovo delo o Prešernu mi je ugajalo, ker sem mogel na odru spoznati našega največjega pesni-

ka kot človeka s svojimi vrlinami, strastmi, napakami. Videli sem okoliščine in osebe, ki so mu bile spremljevalci na brezkonni poti življenja in poezije, videl tedanjo družbo, ki jo je Kreft mojstrsko prikazal.

V zvezi z «Moschetto» bi rad opozoril, da je bistvo igre v naslovu «Moschetto», ali komedija o finem govorjenju. Ruzante je v šestnajstem stoletju postavil na oder govorico preprostih ljudi, nižjih socialnih slojev, ki tedanjih prefinjenih izrazov aristokratskega teatra niso razumeli ali se jim niso mogli približati.

Končno pride na vrsto «Večer slovenske sodobne dramatike». Kaj je v tem večeru hudega? Iz prejšnjega članka bi se dalo razlagati naslednje:

«Dialogi» nimajo zgodovinskega obeležja, so pač neka splošna kritika «stalinizma», oz. socialistične družbe in da so «razveselili stare in nove antikomuniste».

«Studentska soba» prikazuje psihopatičen primer mladenke, a ne razume se jasno kje so vzroki tega.

«Bernardek» prikazuje «šefe» slovenske province (zakaj samo province) in postavlja ugotovitev, da je ideja igre v «blaznem Bernardeku».

Po mojem mnenju so vsa tri dela pozitivna, ker prikazujejo napake in degeneracije v socialistični družbi in s tem vrše važno kritično funkcijo.

Napake so! In vse tri enodejanske slone na stvarnosti, a stvarnosti ne smemo olepšavati ali kot noj zaviti glavo v pesek, da bi ne videli resnice. Korenito je treba poseči in odpraviti vzroke teh napak.

Da pri tem sodelujejo tudi umetniki je nujno, ker se mora to vršiti na demokracični bazi in teater, film, televizija so najuspešnejša sredstva stika z ljudstvom.

Da to spoznamo tudi mi je prav. Resnica je sestavljena tudi iz senc in mislim, da je minil čas, ko sta se v socialističnih deželah cedila samo mleko in med. (Tudi To-

STOJAN SPETIC

(Nadaljevanje na zadnji strani)

